

Straatnaamgeving in Nijmegen

Toelichting

De aanleiding voor dit stuk is de bijeenkomst over de presentatie van het jaarboek van Numaga met beknopte biografieën van Nijmegenaren op 11 december. Een discussie over straatnaamgeving maakt deel uit van deze bijeenkomst. Daar kregen we in de loop van november onderstaande informatie over van Lennert Savenije. Dit kan gedeeltelijk achterhaald zijn omdat het programma toen in ontwikkeling was, maar geeft wel een idee van wat er over straatnamen aan de orde kan komen:

“(…)’Levens op straat? Over de naamgeving van Nijmeegse straten en pleinen’

In de ochtend van zaterdag 11 november 2021 hopen we in De Lindenberg vanaf 10 uur het nieuwe jaarboek met een mooi programma te kunnen presenteren. Dat jaarboek is dit jaar een biografische aflevering met maar liefst 115 nieuwe beknopte biografieën van Nijmegenaren.

We beginnen met een korte inleiding op het thema door redactielid [REDACTED]. Na een vertoning van filmfragmenten over Nijmeegse straten, pleinen en lanen gaat dagvoorzitter [REDACTED] in gesprek met [REDACTED]. Na de pauze leidt oud-Numagavoorzitter en Nijmeegs neerlandicus [REDACTED] een forumdiscussie met deskundigen over straatnaamgeving in heden en verleden.

Vragen die daarbij aan de orde kunnen komen zijn:

- welke criteria gelden er bij de huidige straatnaamgeving in Nijmegen?
- moeter er straatnamen verdwijnen en zo ja welke? Praktijk van vroeger en nu (koloniale helden/militairen: Paul Krugerstraat, Cronjéstraat, Joubertstraat, De Wetstraat, Retiefstraat, Bothastraat, Natalstraat)
- hoe staat het met de straatnaamgeving en het evenwicht tussen staatslieden/opposanten, mannen/vrouwen, geleerden/sportlieden, kunstenaars/musici enz.
- naar wie zou er nog een straat genoemd moeten worden? Actuele discussies over: Theophanu, Jan van Hoof (al herdenkingsplaquette, diverse jeugdverenigingen, nog geen straatnaam); Alexander Salomons (in discussie voor Stationsplein), Eddy van Halen (woonde maar kort in Nijmegen, nog geen straatnaam), Oranje Marie (mw. Witteveen-Van Gaalen, Henriette 1889-1967, hotelhoudster, verzetsvrouw); straatnaam voorzien voor Nijmegen-Noord), Herman Wiardi Beckman (geen straat, wel een bank), Kitty Courbois (nog geen straat).

De sessie wordt rond 12.30 uur besloten met de uitreiking van het eerste exemplaar van het nieuwe jaarboek en aansluitend aan de aanwezige Numaga-leden en gasten.

Dit is ongeveer de richting die we op willen gaan, het forum is dus in zekere zin een soort discussie/interview/gesprek - andere gasten zijn naast de genoemde personen, vermoedelijk Wendy Grutters/Rosalie Thomassen van Stadspartij Nijmegen. (…)

Visie

De ambtelijke werkgroep straatnaamgeving was de afgelopen tijd al bezig om de eigen processen, richtlijnen, afspraken en de manier waarop we met verschillende aspecten van straatnaamgeving omgaan of om willen gaan, te evalueren.

Daar zijn we nog niet mee klaar, maar toch komen er al een aantal zaken naar voren die relevant zijn voor discussies over straatnaamgeving. Daarom vatten we hieronder een aantal uitgangspunten en gedachten van de werkgroep samen. Dit gaat niet alleen over straatnaamgeving in het algemeen, maar ook om actuele onderwerpen als omstreden straatnamen en het vernoemen van personen. Daarnaast hebben we de stand van zaken geschetst mbt enkele recente verzoeken tot vernoeming van personen, omdat dit waarschijnlijk aan bod komt zaterdag. Met name Eddie van Halen en Titus Brandsma.

Algemene uitgangspunten

Waar letten we op bij nieuwe straatnamen?

Aan iedere nieuwe straatnaam gaat een kort onderzoek vooraf.

Een goede straatnaam bevordert de vindbaarheid en voldoet aan de volgende voorwaarden:

De straatnaam zelf:

- De nieuwe naam lijkt niet te veel op een bestaande naam.
Voorbeeld: Van Durenstraat vs. Van Burenstraat óf Kuiperstraat vs. Cuypersstraat.
- Een straatnaam past bij de omgeving of een thema (andere straatnamen, geschiedenis van de omgeving).
- Passen het achtervoegsel (straat, gasje, brug, plein) en het karakter van de openbare ruimte bij de naam?
Voorbeeld: Bij een groot staatsman past geen smal steegje. Het is ook raar om een smal straatje een laan te noemen.

Schrijven, spellen en uitspreken:

- De straatnaam is niet te lang.
We gaan uit van maximaal 24 posities – dus letters, inclusief spaties en leestekens.
- Hij heeft een eenvoudige spelling en is niet te moeilijk om uit te spreken.
Voorbeeld: Higashimatsuyamastraat is moeilijk te uit te spreken én te schrijven.
- De naam is niet gemakkelijk te verbasteren of dubbelzinnig te maken.
Voorbeeld: Allendelaan wordt, in de volksmond, Ellendelaan. Of Peauxstraat klinkt te veel als Po-straat.

Bij personen:

- Als de straat naar een persoon genoemd wordt, dan doen wij onderzoek naar de achtergrond van deze persoon.
- De persoon is minstens 10 jaar geleden overleden; uitzonderingen worden gemaakt voor leden van het Koninklijk Huis.
- De vraag is dus: kan de reputatie van de persoon de tand des tijds doorstaan?
- Ontdekken we bij onderzoek geen dingen die minder fijn zijn om te horen?

Onderschriften:

- Bij de straten vernoemd naar personen of historische locaties, passen we een onderschrift toe.

Intrekken of hernoemen van straatnamen

De werkgroep adviseert om terughoudend te zijn met het intrekken of hernoemen van al bestaande straatnamen, want:

- Bestaande straatnamen maken deel uit van de cultuurhistorie. De naam kan zowel verwijzen naar de tijd dat die gegeven werd als naar een nog ouder verleden. Oude straatnamen zeggen iets over de tijd waarin ze ontstonden.
- Het wijzigen van straatnamen betekent adreswijzigingen voor bewoners en bedrijven in die straten. Mensen hebben er last van en het kost geld.

Het vernoemen van straten naar personen

Net als in het verleden bestaat de behoefte om straten te vernoemen naar personen. In de regel wordt dit als een eerbetoon gezien. Soms zorgt dat voor problemen omdat iemand die vroeger een held was, met de ogen van nu als een schurk wordt beschouwd. Ook als iemand nu een nieuwe straatnaam krijgt zullen de meningen vaak uiteen lopen of die persoon dat verdient. En in het verlengde daarvan: of er niet iemand anders is die voor zou moeten gaan.

Enkele overwegingen bij het vernoemen van personen in een straatnaam:

- De persoon waar een nieuwe straatnaam naar genoemd wordt, dient van onbesproken gedrag te zijn. Dat is ook een van de belangrijkste redenen dat we de richtlijn dat iemand tien jaar overleden moet zijn, gebruiken. Dan is de kans kleiner dat er nadat de straatnaam al bestaat nog negatieve zaken over de persoon ontdekt worden.
- De te vernoemen persoon heeft een band met Nijmegen. Als er een algemeen thema is, kan hier van afgeweken worden. Denk bijvoorbeeld aan de straten genoemd naar renaissancekunstenaars in Woenderskamp of de internationale schrijvers in Grote Boel.
- Is het überhaupt wenselijk om straten naar personen te vernoemen?
Er zijn gemeentes waar geen personen (meer) vernoemd worden. Dat voorkomt een hoop gedoe inderdaad, maar we vinden dat als werkgroep niet wenselijk, omdat er in Nijmegen al lang een gewoonte is om wel personen in straatnamen te vernoemen. Dat wordt ook in Nijmegen vaak gezien als een eerbetoon.
- Het is logisch dat het vernoemen van iemand in een straatnaam als eerbetoon wordt gezien. Er zijn echter ook andere manieren om iemand te eren. Met behulp van een plaquette of monument bijvoorbeeld, of door een gebouw te vernoemen.

- Verder is het zo dat je het nooit iedereen naar de zin kunt maken bij het vernoemen in straatnamen. Al is het maar omdat het aantal beschikbare openbare ruimtes die nog geen naam hebben beperkt is. Kortom: niet iedereen kan een straatnaam krijgen.
- Behalve de vraag of er überhaupt ergens plek is voor een nieuwe straatnaam, is er ook de vraag of de naam van de betreffende persoon wel past bij de plekken die beschikbaar zijn. Zo kan het zijn dat in een buurt personen binnen een bepaald thema vernoemd worden (verzetsmensen in Hof van Holland bijvoorbeeld) en moet de naam daar dus bij passen. Het kan ook zijn dat het om een zeer vooraanstaand figuur gaat, terwijl er alleen een steegje beschikbaar is. Dan kan die persoon waarschijnlijk beter geen straat krijgen dan een achterafstraatje of een triest plantsoentje.
- Soms kan iemand echt een eerbetoon verdienen, maar is het de vraag of je met een straatnaam recht aan de persoon kunt doen. Dit geldt bijvoorbeeld voor **Alexander Salomons**. Zijn geschiedenis is verbonden met het Nijmeegse station. Dus ligt een eerbetoon op die plek voor de hand. De nieuwe of aangepaste straten die in de plannen voor het station naar voren komen doen echter weinig recht aan zijn nagedachtenis omdat die te ver afliggen van het station zoals dat voor en in de oorlog bestond.
- Wat een bezwaar kan zijn om een persoon een straatnaam te geven is de overweging dat iemand al op allerlei manieren herdacht wordt. Denk bijvoorbeeld aan de bekende Nijmeegse verzetsstrijder **Jan van Hoof**. In Hof van Holland is hij niet vernoemd, omdat daar juist aandacht is voor de namen van bij het publiek minder bekende mensen in het verzet. Dat betekent niet dat hij 'er minder toe doet'.
- Een bescheiden straat kan nog steeds geschikt zijn voor het vernoemen naar een persoon. Bijvoorbeeld omdat de straat op of bij een historische locatie ligt waar de persoon mee verbonden was. Denk bijvoorbeeld aan de naam van een boer wiens familie generaties lang op een bepaalde plek heeft geleefd en gewerkt.

Waarom is er nog weinig diversiteit in straatnamen die genoemd zijn naar personen?

In het kort: omdat in het grootste deel van de geschiedenis witte mannen de dienst uit maakten. En dus werden die toen voornamelijk vernoemd. Vrouwen mochten lange tijd niet werken, waardoor ze in veel beroepsgroepen nauwelijks vertegenwoordigd waren. Dat is pas sinds de afgelopen halve eeuw aan het veranderen. Het feit dat de meeste personen pas na hun dood een straatnaam kunnen krijgen, betekent dat er tijd voor nodig is om dat beeld te veranderen. Iets waar we aan bijdragen door vrouwen en minderheden waar mogelijk te vernoemen in nieuwe straatnamen. Wat dat betreft hebben we de afgelopen jaren best een inhaalslag gemaakt. Zo zijn er de afgelopen twintig jaar (2001-2021) 39 straten naar individuele vrouwen vernoemd. En dan zijn vernoemingen naar echtparen (in Hof van Holland) nog niet meegerekend.

Omgaan met omstreden straatnamen

Er zijn dit jaar enkele individuele verzoeken binnen gekomen mbt de straatnamen van de zeehelden. De strekking van die verzoeken loopt uiteen van een oproep om die straatnamen helemaal in te trekken, alleen in het onderschrift te benadrukken dat het schurken waren tot juist meer informatie bij de namen geven met behulp van een QR-code.

De werkgroep is in principe tegen het intrekken van die straatnamen, om cultuurhistorische en praktische redenen. Verder willen we het verleden niet wegpoetsen, maar zichtbaar maken. Daarbij accepteren we dat er mensen zijn die we vanuit de normen en waarden van nu als 'fout' kunnen zien. Het is juist interessant om te vertellen waarom mensen die vroeger als helden werden gezien, nu als misdadigers worden beschouwd. Daarnaast kunnen we soms wel 'tegenwicht' bieden door middel van nieuwe straatnamen op nieuwe locaties (denk bijvoorbeeld aan een thema als 'vrijheidsstrijders').

- Het is mogelijk om extra informatie toe te voegen over (omstreden) straatnamen. Dit gebeurt nu nog niet in Nijmegen. Amsterdam onderzoekt specifiek hoe het meer informatie kan geven over omstreden straatnamen, terwijl Rotterdam ervoor heeft gekozen om letterlijk álle straatnamen via QR-codes van achtergrondinformatie te voorzien. Niet alleen van (omstreden) personen, maar alles. Ruimte in onderschriften is beperkt. We zouden kunnen onderzoeken of het anders kan. Bijvoorbeeld door met behulp van QR-codes te verwijzen naar een website. Daar kun je dan een genuanceerde historische context geven. Het inrichten hiervan kost echter wel tijd en geld. Bovendien is het (technisch) beheren van die informatie nodig. Om dit te doen is een investering nodig en het beheer ervan moet geregeld worden.
- Hoe gaan we om met verzoeken om omstreden straatnamen aan te passen? Dat doen we in principe niet. Zie boven.
- Wanneer is iemand als persoon omstreden? Dat is altijd subjectief en vaak van actuele zaken afhankelijk. Nieuwe historische inzichten kunnen voor een ander beeld zorgen. Het vernoemen van een historisch persoon kan meer zijn dan alleen maar een eerbetoon: het kan ook verwijzen naar een bepaalde historische context. Wel ligt bij het uitroepen van personen tot 'omstreden' de waan van de dag op de loer.
- De behoefte om 'omstreden' straatnamen van toelichting te voorzien, roept ook de vraag op of het niet logisch is om álle straatnamen die vernoemd zijn naar personen toe te lichten.
- Is het nuttig en wenselijk om te inventariseren welke 'omstreden' straatnamen we in Nijmegen hebben?
We kunnen ons voorstellen dat er kritiek is op bijvoorbeeld de 'zeehelden', de Afrikaners en bisschop Hamer. Met betrekking tot deze voorbeelden gaat het om ongeveer 25 straatnamen, maar er kunnen natuurlijk nog andere voorbeelden zijn.

Eddie van Halen

Naar aanleiding van een motie met het verzoek om Eddie van Halen op termijn van een kunstwerk en straatnaam te voorzien heeft [REDACTED] een antwoord geformuleerd. Dit is de passage over straatnaamgeving:

"Straatnaam

Het voorstel om een straatnaam te vernoemen naar Eddie van Halen is afgestemd met de werkgroep straatnaamgeving. Een van de voorwaarden is dat iemand 10 jaar dood moet zijn, voordat er een straatnaam naar vernoemd wordt. Dat is in 2030 het geval. Het college zal voor die tijd op zoek gaan naar een geschikte locatie voor het vernoemen van Eddie van Halen.”

St. Titus

Naar aanleiding van de aanstaande heiligverklaring van Titus Brandsma kwam een vraag binnen van een werkgroep van universiteit, Titus Brandsma Instituut, Titus Brandsma Memorial en de Karmelprovincie (kerkelijke organisatie) of het huidige kleine ‘achterafstraatje’ dat vernoemd is naar Titus Brandsma, niet een fatsoenlijkere straat kan worden nu hij dit jaar waarschijnlijk door de Paus heilig wordt verklaard. Daarnaast heeft de heer [REDACTED] een suggestie ingediend om dit uit te voeren (zie bijlage).

De werkgroep vindt het niet nodig om deze suggestie over te nemen. Het is terecht dat er een straat naar Titus Brandsma is vernoemd, maar die bestaande straat lijkt ons voldoende. Die ligt inderdaad wat achteraf en is kort. Al is hij ongeveer net zo lang als de Smetius-, van Berchen of Arksteestraat. De werkgroep is voor het behouden van de Titus Brandsmastraat. Waarom?

1. Het ligt op de perfecte plaats voor vernoeming – dichterbij het vroegere karmelietenklooster kom je niet, vlakbij staat de Titus Brandsmakapel.
2. Vernoeming is ook een historisch gegeven uit de wederopbouwtijd (1950).
3. Naamswijziging is onwenselijk omdat er zeker 18 adressen aan zijn gekoppeld.

Redenen om naast de Titus Brandsmastraat niet de St. Titussingel vast te laten stellen:

1. Het vernoemen van meerdere straten naar een en dezelfde persoon komt zelden voor. De enige uitzondering uit het verleden is ‘regentesse’ Emma van Waldeck Pyrmont, naar wie drie straten zijn vernoemd in Nijmegen.
2. Het is de vraag in hoeverre de verkiezing van Titus Brandsma tot grootste Nijmegenaar in 2005 betekent dat de meeste Nijmegenaren dit zo zien. Dit zal zeker wel voor de katholieke achterban gelden.
3. Dat Petrus Canisius eind negentiende eeuw (zelfs vóór zijn heiligverklaring) een St. Canisiussingel naar zich vernoemd kreeg, betekent niet automatisch dat dit dus voor Titus Brandsma ook moet gelden. De tijden zijn veranderd: waar Nijmegen destijds overwegend katholiek was, is Nijmegen tegenwoordig overwegend seculier en ‘links’. Het lijkt ons wat bedenkelijk om uitsluitend vanwege een heiligverklaring een tweede straat naar iemand te vernoemen.
4. Het voorstel van [REDACTED] brengt ook geometriewijzigingen van bestaande straatnamen met zich mee.
5. Net zoals bij verzetshelden is ook door particulieren of instellingen te overwegen iets anders ermee te doen dan een openbare ruimte te vernoemen. Een school hernoemen, een markant gebouw neerzetten, de universiteit kan overwegen (opnieuw) zijn naam te wijzigen.

Overige zaken waarover de werkgroep straatnaamgeving een standpunt aan het vormen is

Burgerparticipatie

Op welke manier willen we burgerparticipatie in straatnaamgeving opnemen? Hoe doen we dat nu? (mensen mogen namen aandragen, wij nemen deze op als suggestie, hoeven we niks mee te doen. Er wordt zelden een actief beroep op de stad gedaan om naam te verzinnen, waarom? Willen we dit meer?) Willen we hiervoor regels? Of juist niet?

Wat stellen we wel en niet vast?

Stadsdelen, woonplaatsgrenzen, wijknamen? Buurtnamen? Gebouwnamen en namen van groengebieden? Watergangen? Bruggen? Wanneer stellen we iets vast? Wanneer is iets in de volksmond?

Hoe gaan we om met wijkgrenzen en wijkindelingen? Hoe lang blijft de indeling van Nijmegen-Noord in drie wijken nog blijft bestaan? Die wijken zijn onevenredig groot. In hoeverre gaan wij daar over, en over de indeling? Wijkindeling heeft namelijk veel met straatnaamgeving te maken. Hiervoor contact leggen met Onderzoek & Statistiek die de wijkindeling bepalen.

Thema's

Buurtten/wijken met specifiek thema. Wanneer doen we dit? Wanneer niet? Laten we ze vaststellen? Of alleen voor interne communicatie? Wat voor soort thema's hebben de voorkeur? Lokale historie?

Ambtelijke werkgroep straatnaamgeving

We evalueren de huidige samenstelling en doelstellingen van de werkgroep.
Kan daar nog iets anders of beter?

Richtlijnen en procedures

Zijn er verbeteringen mogelijk of nodig?

